

**HOTĂRÂREA nr. 380
din 03.10.2018**

Dosar nr: 327/2018, conexat cu dosarele 335/2018 și 372/2018

Petiția nr: 2641/07.05.2018 conexat cu 2708/09.05.2018 și 3040/21.05.2018

Petenți: Asociația pentru Drepturile Femeilor Rome E-Romnja, Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: Filia. ..., Federația Democrată a Romilor

Reclamat: ...

Obiect: referirea la romi ca la o comunitate etnică în care viața sexuală începe în copilărie

I. Numele, domiciliul și sediul părților

I. 1. Numele și sediul petenților

1. Asociația pentru Drepturile Femeilor Rome E-Romnja, .
2. Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: Filia, .
3. ..., .
4. Federația Democrată a Romilor, .

I. 2. Numele și domiciliul procedural al reclamatului

5. ..., Palatul Patriarhiei Române, .

II. Obiectul sesizării și descrierea presupusei fapte de discriminare

6. Petenții consideră discriminatorie referirea la romi ca la o comunitate etnică în care viața sexuală începe în copilărie.

III. Citarea părților

7. În temeiul art. 20, alin. 4 din **O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**, republicată (în continuare **O.G. nr. 137/2000**), s-a îndeplinit procedura de citare.

8. Părțile au fost citate pentru data de 05.06.2018 (filele 6-9 din **Dosarul 327/2018**, filele 4-5 din **Dosarul 335/2018**, filele 3-4 din **Dosarul 372/2018**), la sediul Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (în continuare CNCD).

9. La audierea din 05.06.2018 s-a prezentat al doilea și al patrulea petent respectiv reclamatul.

10. S-a comunicat primilor doi petenți punctul de vedere al reclamatului, fiind solicitate concluzii scrise (filele 51-52 din **Dosarul 327/2018**).

11. S-a comunicat către a treia petentă punctul de vedere al reclamatului, fiind solicitate concluzii scrise (fila 10 din **Dosarul 335/2018**).

12. S-a comunicat către a patra petentă punctul de vedere al reclamatului, fiind solicitate concluzii scrise (fila 78 din **Dosarul 372/2018**).

IV. Susținerile părților

Susținerile petenților

12. Prin petiția înregistrată la CNCD cu **nr. 2641/07.05.2018** (filele 1-5 din **Dosarul 327/2018**) primii doi petenți arată că reclamatul, în calitate de purtător de cuvânt al Bisericii Ortodoxe Române a afirmat următoarele: „*E un sofism foarte ieftin să spui că o fată de etnie romă sau o fată care a fost abuzată sexual sau o fată care a abandonat școala, care trăiește fără părinții ei, plecați în străinătate și care, bineînțeles*

că intră într-o derivă morală, au ajuns în situația nefericită de a fi gravide din cauza lipsei de educație sexuală. [...] Abandon școlar, plecarea părinților în străinătate, lipsa accesului la informare virtuală, deci pe internet, în mediul rural și, nu în ultimul rând, apartenența la o anumită etnie, unde cum bine știm, viața sexuală se începe mult mai devreme”.

10. O petiție similară, înregistrată la CNCD cu **nr. 2708/09.05.2018** (filele 1-3 din **Dosarul 335/2018**) a fost depusă și de cea de-a treia petentă.

12. A patra petentă a depus la dosar o petiție similară, înregistrată la CNCD cu **nr. 3040/21.05.2018** (filele 1-2 din dosar).

11. A treia petentă, prin adresa înregistrată la CNCD cu **nr. 3461/05.06.2018** (filele 6-7 din **Dosarul 335/2018**), precizează că nu se poate prezenta la audiere, și menține cele arătate anterior.

Al doilea exemplar filele 8-9 din **Dosarul 335/2018**.

12. A patra petentă a depus la dosar înscrisuri cu ocazia audierii (filele 13-31 din **Dosarul 372/2018**)

10. Prin adresa înregistrată la CNCD cu **nr. 4161/26.06.2018** (filele 53-60 din **Dosarul 327/2018**) primii doi petenți arată că libertatea de exprimare nu înseamnă că se protejează un limbaj ofensator și jignitor față de o anumită comunitate. Mențin cele arătate anterior. Contestă caracterul științific al studiilor realizate privind comunitățile de romi invocate de partea reclamată.

Sușinerile reclamatului

12. Reclamatul, prin punctul de vedere înregistrat la CNCD cu **nr. 3391/04.06.2018** (filele 12-18 din **Dosarul 327/2018**, filele 5-11, 32-43, 46-57 [completată cu înscrisuri filele 58-77 din dosar] din **Dosarul 372/2018**) arată următoarele aspecte relevante:

- solicită conexarea dosarelor cu obiect similar;

- consideră că nu există garanții de imparțialitate și independență a CNCD;

- discursul este protejat de dreptul la liberă exprimare, având în vedere următoarele:

• s-a pus în discuție o chestiune de interes public;

• afirmațiile se bazează pe studii sociologice (Mălina Voicu, Raluca Popescu: *Nașterea și căsătoria la populația de romi*, 2006 respectiv raportul oficial al organizației Salvați copii) .

A depus la dosar înscrisuri (filele 10-11 din dosar).

Al doilea exemplar filele 19-48 din dosar.

13. Prin punctul de vedere depus la dosar cu ocazia audierii (filele 49-50 din **Dosarul 327/2018**, 44-45 din **Dosarul 372/2018**) reclamatul menține cele arătate anterior, arătând totodată că a înșirat mai multe elemente care duc la graviditate la vârsta adolescenței. A depus la dosar înscris (fila 12 din **Dosarul 372/2018**).

V. Motivele de fapt și de drept

16. Colegiul director constată că petentul, în calitate de purtător de cuvânt al Bisericii Ortodoxe Române a afirmat următoarele: *„E un sofism foarte ieftin să spui că o fată de etnie romă sau o fată care a fost abuzată sexual sau o fată care a abandonat școala, care trăiește fără părinții ei, plecați în străinătate și care, bineînțeles că intră într-o derivă morală, au ajuns în situația nefericită de a fi gravide din cauza lipsei de educație sexuală. [...] Abandon școlar, plecarea părinților în străinătate, lipsa accesului la informare virtuală, deci pe internet, în mediul rural și, nu în ultimul rând, apartenența la o anumită etnie, unde cum bine știm, viața sexuală se începe mult mai devreme”.*

17. Există o serie de studii care arată că în cadrul comunităților de romi sarcina timpurie reprezintă un fenomen. Conform **Raportului alternativ la cel de-al treilea Raport periodic înaintat de România Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului 2003-2007** realizat de asociația Salvați copii, *„Proporția copiilor născuți de mame tinere continuă să fie mare mai ales în rândul populației roma, fiind în medie de 2 copii până la vârsta de 19 ani”* (p. 13). Este cunoscut faptul că în unele comunități tradiționale de romi căsătoria se realizează de facto în copilărie, iar căsătoria se consumă după prima menstruație a fetei.

18. Având în vedere invocarea libertății de exprimare de către reclamat, Colegiul director analizează limita dintre dreptul la demnitate și libertatea de exprimare, raportându-se la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) în domeniu, în complexitatea sa.

19. **Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale** (cunoscut în general sub denumirea de **Convenția europeană a drepturilor omului**, în continuare **Convenția**) prevede, la art. 10 alin. 2, limitarea libertății de exprimare: *„Exercitarea acestor libertăți, ce comportă îndatoriri și responsabilități, poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau unor sancțiuni prevăzute de lege care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.”* Prin urmare, în conformitate cu acest tratat internațional, în Europa libertatea de exprimare nu este un drept absolut. Nu

este lipsit de relevanță nici faptul că libertatea de exprimare este singurul drept cu privire la care **Convenția** subliniază: „*comportă îndatoriri și responsabilități*”. Totodată art. 17 al **Convenției** interzice abuzul de drept: „*Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de aceasta convenție.*”

20. Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CEDO) analizează, în ordine, următoarele aspecte:

- existența unei limitări a libertății de exprimare;
- legalitatea restrângerii libertății de exprimare prin
  - existența unei norme juridice care prevede restrângerea;
  - calitatea normei juridice, și anume
    - accesibilitatea;
    - precizitatea;
    - previzibilitatea normei;
- legitimitatea restrângerii, ceea ce trebuie să fie prevăzută de **Convenție** (pentru securitatea națională, integritatea teritorială, siguranța publică, apărarea ordinii, prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, moralei, reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale, pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești);
- necesitatea restrângerii într-o societate democratică.

21. În mod evident, orice sancționare a limbajului discriminator, chiar și doar printr-un avertisment de natură contravențională, reprezintă o limitare a libertății de exprimare.

22. Privind legalitatea restrângerii, situația din România este cât se poate de clară. **Decizia nr. 62 din 18.01.2007 a Curții Constituționale** promovează respectarea dreptului la demnitate; există și o protejare a dreptului la demnitate prin art. 15 al **Ordonanței de guvern nr. 137/2000 privind combaterea tuturor formelor de discriminare**, republicată, accesibilă (prin publicarea în **Monitorul Oficial al României**), cu sancțiuni evidente.

23. Legitimitatea sancționării este dată prin nevoia de a proteja, în principal, reputația și drepturile altora.

24. Necesitatea restrângerii într-o societate democratică este elementul cel mai subiectiv din analiza CEDO. Având în vedere acest fapt, CEDO a elaborat un set de principii aplicabile în domeniu:

- a) libertatea de exprimare constituie unul din fundamentele esențiale ale societății democratice, și una dintre condițiile de bază ale progresului societății și ale autorealizării individuale (**HANDYSIDE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 5493/72, 7 decembrie 1976, § 49; **GLIMMERVEEN și HAGENBEEK împotriva OLANDEI**, 8348/78 și 8406/78, 11 octombrie 1979; **LINGENS împotriva AUSTRIEI**, nr. 9815/82, 8 iulie 1986, § 41; **CASTELLS împotriva SPANIEI**, nr. 11798/85, 23 aprilie 1992, § 42; **OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI**, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 49; **JERSILD împotriva DANEMARCEI** [Marea Cameră], nr. 15890/89, 23 septembrie 1994, § 31; **WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie 1996, § 52; **INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 46; **FRESSOZ și ROIRE împotriva FRANȚEI** [Marea Cameră], nr. 29183/95, 21 ianuarie 1999, § 45; **CEYLAN împotriva TURCIEI** [Marea Cameră], nr. 23556/94, 8 iulie 1999, § 74; **ERDOĞDU și INCE împotriva TURCIEI**, nr. 25067/94 și 25068/94, 8 iulie 1999, § 47; **GERGER împotriva TURCIEI**, nr. 24919/94, 8 iulie 1999, § 46; **SÜREK și ÖZDEMİR împotriva TURCIEI**, nr. 23927/94 și nr. 24277/94, 8 iulie 1999, § 57/i; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 1**, nr. 26682/95, 8 iulie 1999, § 58; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 4**, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, § 54; **OKÇUOĞLU împotriva TURCIEI**, nr. 24246/94, 8 iulie 1999, § 43/i; **ÖZTÜRK împotriva Turciei** [Marea Cameră], nr. 22479/93, 28 septembrie 1999, § 64; **NILSEN și JOHNSEN împotriva NORVEGIEI** [Marea Cameră], nr. 23118/93, 25 noiembrie 1999, § 43; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39; **KARKIN împotriva TURCIEI**, nr. 43928/98, 23 septembrie 2003, § 27; **ERDOĞDU împotriva TURCIEI**, nr. 25723/94, 15 iunie 2000, § 52; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39; **İBRAHİM AKSOY împotriva TURCIEI**, nr. 28635/95, 30171/96 și 34535/97, 10 octombrie 2000, § 51; **E.K. împotriva TURCIEI**, nr. 28496/95, 7 februarie 2002, § 69; **GÜNDÜZ împotriva TURCIEI**, nr. 35071/97, 4 decembrie 2003, § 37);
- b) libertatea de exprimare nu vizează doar informațiile sau ideile primite favorabil sau considerate a fi inofensive sau indiferente, ci și cele care offensează, șochează sau incomodează statul sau orice parte a populației; acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și înțelegerii, fără de care nu poate exista o societate democratică; libertatea de exprimare are și excepții, dar care trebuie interpretate în mod strict, iar necesitatea oricărei restrângerii trebuie stabilite în mod convingător (**HANDYSIDE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 5493/72, 7 decembrie 1976, § 49; **GLIMMERVEEN și HAGENBEEK împotriva OLANDEI**, 8348/78 și 8406/78, 11 octombrie 1979; **CASTELLS împotriva SPANIEI**, nr. 11798/85, 23 aprilie 1992, § 42; **OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI**, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 49; **INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 46; **FRESSOZ și ROIRE împotriva FRANȚEI** [Marea Cameră], nr. 29183/95, 21 ianuarie 1999, § 45;

CEYLAN împotriva TURCIEI [Marea Cameră], nr. 23556/94, 8 iulie 1999, § 74; **ERDOĞDU și INCE împotriva TURCIEI**, nr. 25067/94 și 25068/94, 8 iulie 1999, § 47; **GERGER împotriva TURCIEI**, nr. 24919/94, 8 iulie 1999, § 46; **SÜREK și ÖZDEMİR împotriva TURCIEI**, nr. 23927/94 și nr. 24277/94, 8 iulie 1999, § 57/ii; **OKÇUOĞLU împotriva TURCIEI**, nr. 24246/94, 8 iulie 1999, § 43/i; **ÖZTÜRK împotriva Turciei** [Marea Cameră], nr. 22479/93, 28 septembrie 1999, § 64; **NILSEN și JOHNSEN împotriva NORVEGIEI** [Marea Cameră], nr. 23118/93, 25 noiembrie 1999, § 43; **ERDOĞDU împotriva TURCIEI**, nr. 25723/94, 15 iunie 2000, § 52; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39/i; **E.K. împotriva TURCIEI**, nr. 28496/95, 7 februarie 2002, § 69; **KARKIN împotriva TURCIEI**, nr. 43928/98, 23 septembrie 2003, § 27);

- c) exercitarea libertății de exprimare comportă obligații și responsabilități (**HANDYSIDE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 5493/72, 7 decembrie 1976, § 49; **GLIMMERVEEN și HAGENBEEK împotriva OLANDEI**, 8348/78 și 8406/78, 11 octombrie 1979); astfel, între altele, în contextul opiniilor religioase și credințelor este legitimat să se includă obligația de a evita pe cât se poate expresii care, în mod gratuit, ofensează alții, profanează sau care reprezintă o ingerință în drepturile lor, care astfel nu contribuie la orice formă de dezbatere publică capabilă de a duce la un progres al relațiilor umane; statele au o marjă de apreciere când reglementează libertatea de exprimare în relație cu afirmații care ofensează convingerile personale, în special cele morale sau religioase (**OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI**, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 49; **WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie 1996, § 52; **GÜNDÜZ împotriva TURCIEI**, nr. 35071/97, 4 decembrie 2003, § 37);
- d) în cazul moralității nu este posibil să se ajungă la un concept uniform european privind semnificația religiei în societate; chiar și în interiorul unui stat pot exista variații ale conceptului; prin urmare nu este posibil să se ajungă la o definiție comprehensivă privind ce reprezintă o limitare permisibilă a libertății de exprimare dacă exprimarea se îndreaptă împotriva sentimentului religios al altora; o marjă de apreciere trebuie lăsat prin urmare autorităților naționale în a stabili necesitatea unei astfel de limitări; această situație însă nu exclude o supervizare din partea CEDO (**OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI**, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 50; **WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie 1996, § 58);
- e) îndatoririle și responsabilitățile legate de exercitarea libertății de exprimare au o semnificație specială în situații de conflict sau de tensiuni, o grijă particulară trebuie manifestată față de vehicularea prin presă a limbajului urii sau a promovării violenței (**SÜREK și ÖZDEMİR împotriva TURCIEI**, nr. 23927/94 și nr. 24277/94, 8 iulie 1999, § 63; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 4**, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, § 60; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 42);
- f) toleranța și respectarea demnității umane constituie fundamentul democrației și societății pluraliste, prin urmare este necesar ca în societățile democratice să se sancționeze sau chiar să se prevină orice formă de expresii care diseminează, incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță, cu condiția ca orice formalitate, condiție, restricție sau amendă impusă să fie proporțională cu legitimitatea invocată (**GÜNDÜZ împotriva TURCIEI**, nr. 35071/97, 4 decembrie 2003, § 40);
- g) art. 17 al **Convenției** previne ca grupurile totalitare sau persoanele care incită la ură rasială să exploateze în propriul interes principiile enunțate, întrucât scopul acestor grupări este de a distruge drepturile și libertățile; această prevedere se referă și la activitățile politice (**GLIMMERVEEN și HAGENBEEK împotriva OLANDEI**, 8348/78 și 8406/78, 11 octombrie 1979; **OHENSBERGER împotriva AUSTRIEI**, nr. 21318/93, 2 septembrie 1994);
- h) abuzul cu libertatea de exprimare nu este combatibil cu democrația și drepturile omului, încalcă drepturile altora (**WITZSCH împotriva GERMANIEI**, nr. 7485/03, 13 decembrie 2005);
- i) anumite expresii concrete reprezintă un limbaj al urii, care pot insulta indivizi sau grupuri de persoane, iar aceste expresii nu se bucură de protecția articolului 10 al **Convenției** (**JERSILD împotriva DANEMARCEI** [Marea Cameră], nr. 15890/89, 23 septembrie 1994, § 35; **GÜNDÜZ împotriva TURCIEI**, nr. 35071/97, 4 decembrie 2003, § 41);
- j) atacurile vehemente împotriva grupurilor religioase sau etnice sunt incompatibile cu valorile proclamate și garantate de **Convenție**, și anume toleranța, pacea socială și nediscriminarea (**NORWOOD împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 23131/03, 16 noiembrie 2004, **IVANOV împotriva RUSIEI**, nr. 35222/04, 20 februarie 2007);
- k) se poate invoca necesitatea restrângerii libertății de exprimare în situația în care există o nevoie publică urgentă; statele au o anumită marjă de apreciere privind existența nevoii, dar această apreciere se completează cu supervizarea europeană atât a legislației cât și a modului de aplicare al legislației de instanțele independente; CEDO este împuternicit să ofere interpretarea în ce măsură restricția sau sancționarea este reconciliabilă cu libertatea de exprimare (**HANDYSIDE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 5493/72, 7 decembrie 1976, § 49; **LINGENS împotriva AUSTRIEI**, nr. 9815/82, 8 iulie 1986, § 39; **OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI**, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 50; **WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie

- 1996, § 53; **INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 52; **LEHIDEUX și ISORNI împotriva FRANȚEI**, nr. 55/1997/839/1047, 23 septembrie 1998, § 51; **FRESSOZ și ROIRE împotriva FRANȚEI** [Marea Cameră], nr. 29183/95, 21 ianuarie 1999, § 45; **CEYLAN împotriva TURCIEI** [Marea Cameră], nr. 23556/94, 8 iulie 1999, § 74; **ERDOĞDU și INCE împotriva TURCIEI**, nr. 25067/94 și nr. 25068/94, 8 iulie 1999, § 47; **GERGER împotriva TURCIEI**, nr. 24919/94, 8 iulie 1999, § 46; **SÜREK și ÖZDEMİR împotriva TURCIEI**, nr. 23927/94 și nr. 24277/94, 8 iulie 1999, § 57/iii; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 1**, nr. 26682/95, 8 iulie 1999, § 58; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 4**, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, § 54; **OKÇUOĞLU împotriva TURCIEI**, nr. 24246/94, 8 iulie 1999, § 43/ii; **ÖZTÜRK împotriva Turciei** [Marea Cameră], nr. 22479/93, 28 septembrie 1999, § 64; **NILSEN și JOHNSEN împotriva NORVEGIEI** [Marea Cameră], nr. 23118/93, 25 noiembrie 1999, § 43; **NEWS VERLAGS GMBH & CoKG împotriva AUSTRIEI**, nr. 31457/96, 11 ianuarie 2000, § 52; **ERDOĞDU împotriva TURCIEI**, nr. 25723/94, 15 iunie 2000, § 53; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39; **İBRAHİM AKSOY împotriva TURCIEI**, nr. 28635/95, 30171/96 și 34535/97, 10 octombrie 2000, § 53; **E.K. împotriva TURCIEI**, nr. 28496/95, 7 februarie 2002, § 71; **KARKIN împotriva TURCIEI**, nr. 43928/98, 23 septembrie 2003, § 29-30; **GÜNDÜZ împotriva TURCIEI**, nr. 35071/97, 4 decembrie 2003, § 38);
- l) în exercitarea supervizării, CEDO analizează atât conținutul cât și contextul afirmațiilor în cauză; restrângerea trebuie să fie proporțională cu legitimitatea restrângerii, autoritățile trebuie să justifice relevanța și suficiența lor (**JERSILD împotriva DANEMARCEI** [Marea Cameră], nr. 15890/89, 23 septembrie 1994, § 31; **INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 52; **LEHIDEUX și ISORNI împotriva FRANȚEI**, nr. 55/1997/839/1047, 23 septembrie 1998, § 51; **FRESSOZ și ROIRE împotriva FRANȚEI** [Marea Cameră], nr. 29183/95, 21 ianuarie 1999, § 45; **ERDOĞDU și INCE împotriva TURCIEI**, nr. 25067/94 și 25068/94, 8 iulie 1999, § 47; **GERGER împotriva TURCIEI**, nr. 24919/94, 8 iulie 1999, § 46; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 1**, nr. 26682/95, 8 iulie 1999, § 58; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 4**, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, § 54; **OKÇUOĞLU împotriva TURCIEI**, nr. 24246/94, 8 iulie 1999, § 43/iii; **ÖZTÜRK împotriva Turciei** [Marea Cameră], nr. 22479/93, 28 septembrie 1999, § 64; **NILSEN și JOHNSEN împotriva NORVEGIEI** [Marea Cameră], nr. 23118/93, 25 noiembrie 1999, § 43; **NEWS VERLAGS GMBH & CoKG împotriva AUSTRIEI**, nr. 31457/96, 11 ianuarie 2000, § 52; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39); trebuie să existe o proporționalitate între impactul afirmației sancționate și sancțiune (**LINGENS împotriva AUSTRIEI**, nr. 9815/82, 8 iulie 1986, § 40; **GERGER împotriva TURCIEI**, nr. 24919/94, 8 iulie 1999, § 50; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 39); orice formalitate, condiție, restricție sau penalitate impusă considerată a fi necesară într-o societate democratică pentru sancționarea sau chiar prevenirea atacurilor indecente asupra obiectelor venerației religioase trebuie să fie proporționată cu scopul legitim urmărit (**OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI**, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 49);
- m) **Convenția** nu lasă prea mult spațiu restricțiilor în domeniul discursurilor politice sau discursurilor care ating interesul general; permisivitatea privind criticile față de guvern trebuie să fie mai pronunțată decât privind cetățeni privați, chiar și politicieni; într-un sistem democratic acțiunile guvernului trebuie urmărite îndeaproape nu doar de către autoritățile legislative și judiciare, dar și de opinia publică; poziția dominantă ce ocupă guvernul îi recomandă să nu utilizeze sancțiunile penale, întrucât are alte posibilități de a răspunde la atacuri și critici injuste; autorităților competente ale statului rămân suficiente posibilități de a adopta, în calitatea lor de garanți ai ordinii publice, măsuri de sancționare adecvate fără ca acestea să devină excesive; totuși în situația în care afirmațiile incită la violență împotriva unor persoane sau oficiali ori împotriva unui segment al societății, autoritățile statului se bucură de o apreciere mai largă când examinează necesitatea restrângerii libertății de exprimare (**CASTELLS împotriva SPANIEI**, nr. 11798/85, 23 aprilie 1992, § 42; **WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie 1996, § 58; **INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 54; **GERGER împotriva TURCIEI**, nr. 24919/94, 8 iulie 1999, § 46; **SÜREK și ÖZDEMİR împotriva TURCIEI**, nr. 23927/94 și nr. 24277/94, 8 iulie 1999, § 60; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 1**, nr. 26682/95, 8 iulie 1999, § 61; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 4**, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, § 57; **OKÇUOĞLU împotriva TURCIEI**, nr. 24246/94, 8 iulie 1999, § 46; **ERDOĞDU împotriva TURCIEI**, nr. 25723/94, 15 iunie 2000, § 62; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 40; **İBRAHİM AKSOY împotriva TURCIEI**, nr. 28635/95, 30171/96 și 34535/97, 10 octombrie 2000, § 52; **E.K. împotriva TURCIEI**, nr. 28496/95, 7 februarie 2002, § 70; **KARKIN împotriva TURCIEI**, nr. 43928/98, 23 septembrie 2003, § 28);
- n) libertatea de exprimare are o importanță specială pentru politicieni sau persoanele alese ca reprezentanții unui electorat, care trebuie să-și atragă atenția asupra preocupării lor; limitarea libertății de exprimare pentru un politician aflat în opoziție sau pentru un parlamentar solicită un examen mai temeinic din partea CEDO (**CASTELLS împotriva SPANIEI**, nr. 11798/85, 23 aprilie 1992, § 42; **INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 46);

- o) fără dubii, libertatea discursului politic nu este absolut prin natura sa, statele pot introduce restricții și sancțiuni, CEDO având rolul final de a analiza compatibilitatea acestor măsuri cu libertatea de exprimare (**INCAL împotriva TURCIEI**, nr. 41/1997/825/1031, 9 iunie 1998, § 53)
- p) presa joacă un rol esențial într-o societate democratică; deși nu trebuie să treacă de anumite limite, cum ar fi privind securitatea națională, integritatea teritorială, amenințarea cu violență, prevenirea dezordinii și criminalității, respectarea reputației și drepturilor altora, necesitatea de a preveni transmiterea unor informații confidențiale, are sarcina de a oferi — într-o manieră conformă cu obligațiile și responsabilitățile sale — informații și idei de interes public, în particular în chestiuni politice, inclusiv cele care divid societatea dar și cele care prezintă justiția; libertatea presei reprezintă unul din cele mai bune posibilități de a crea o opinie privind ideile și atitudinile liderilor politici; libertatea jurnalistică acoperă posibila recurgere la un grad de exagerare, chiar și provocare (**LINGENS împotriva AUSTRIEI**, nr. 9815/82, 8 iulie 1986, § 41-42; **CASTELLS împotriva SPANIEI**, nr. 11798/85, 23 aprilie 1992, § 42; **DE HAES și GJSELS împotriva BELGIEI**, nr. 19983/92, 24 februarie 1997, § 37; **FRESSOZ și ROIRE împotriva FRANȚEI** [Marea Cameră], nr. 29183/95, 21 ianuarie 1999, § 45; **SÜREK și ÖZDEMİR împotriva TURCIEI**, nr. 23927/94 și nr. 24277/94, 8 iulie 1999, § 58; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 1**, nr. 26682/95, 8 iulie 1999, § 59; **SÜREK împotriva TURCIEI NR. 4**, nr. 24762/94, 8 iulie 1999, § 55; **OKÇUOĞLU împotriva TURCIEI**, nr. 24246/94, 8 iulie 1999, § 44; **ERDOĞDU împotriva TURCIEI**, nr. 25723/94, 15 iunie 2000, § 52; **ŞENER împotriva TURCIEI**, nr. 26680/95, 18 iulie 2000, § 41);
- q) presa nu are doar dreptul ci și obligația de a prezenta informații de interes public conform dreptului publicului de a primi aceste informații (**JERSILD împotriva DANEMARCEI** [Marea Cameră], nr. 15890/89, 23 septembrie 1994, § 31);
- r) nu se protejează doar informația în sine, dar și forma prin care se aduce la cunoștința opiniei publice (**JERSILD împotriva DANEMARCEI** [Marea Cameră], nr. 15890/89, 23 septembrie 1994, § 31);
- s) stabilirea pedepselor este în principiu de competența instanțelor naționale, CEDO consideră totuși că aplicarea pedepsei închisorii pentru o infracțiune în domeniul presei nu este compatibilă cu libertatea de exprimare a jurnaliștilor, decât în circumstanțe excepționale, mai ales atunci când au fost grav afectate alte drepturi fundamentale, ca de exemplu în cazul utilizării limbajului urii sau incitării la violență (**CUMPĂNĂ și MAZĂRE împotriva ROMÂNIEI**, nr. 33348/96, 17 decembrie 2004, § 115);
- t) principiile privind libertatea de exprimare vizează și funcționarii publici, deși este legitimat ca statul să impună față de ei obligația discreției, ținând cont de statutul lor special (**AHMED și alții împotriva REGATULUI UNIT**, nr. 65/1997/849/1056, 2 septembrie 1998, § 56).

25. În luarea deciziei s-a ținut cont și de art. 30 al **Constituției României** care asigură libertatea de exprimare, prevede și limitele acestei libertăți:

„(6) Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război, de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.”

26. **Decizia nr. 62 din 18.01.2007 a Curții Constituționale** consideră că dreptul la demnitate este una dintre valorile supreme, iar lezarea acestui drept poate fi sancționată chiar și penal: „Obiectul juridic al infracțiunilor de insultă și calomnie, prevăzute de art. 205 și, respectiv, art. 206 din Codul penal, îl constituie demnitatea persoanei, reputația și onoarea acesteia. Subiectul activ al infracțiunilor analizate este necircumstanțiat, iar săvârșirea lor se poate produce direct, prin viu grai, prin texte publicate în presa scrisă sau prin mijloacele de comunicare audiovizuale. Indiferent de modul în care sunt comise și de calitatea persoanelor care le comit — simpli cetățeni, oameni politici, ziaristi etc. —, faptele care formează conținutul acestor infracțiuni lezează grav personalitatea umană, demnitatea, onoarea și reputația celor astfel agresați. Dacă asemenea fapte nu ar fi descurajate prin mijloacele dreptului penal, ele ar conduce la reacția de facto a celor ofențați și la conflicte permanente, de natură să facă imposibilă conviețuirea socială, care presupune respect față de fiecare membru al colectivității și prețuirea în justa măsură a reputației fiecăruia. De aceea, valorile menționate, ocrotite de Codul penal, au statut constituțional, demnitatea omului fiind consacrată prin art.1 alin.(3) din Constituția României ca una dintre valorile supreme.”

27. Aplicând principiile CEDO, constatăm următoarele:

- libertatea de exprimare nu vizează doar informațiile sau ideile primite favorabil sau considerate a fi inofensive sau indiferente, ci și cele care ofensează, șochează sau incomodează statul sau orice parte a populației; acestea sunt cerințele pluralismului, toleranței și înțelegerii, fără de care nu poate exista o societate democratică; libertatea de exprimare are și excepții, dar care trebuie interpretate în mod strict, iar necesitatea oricărei restrângeri trebuie stabilite în mod convingător — chiar dacă unele afirmații nu sunt conforme cu realitatea, nu sunt împărțite de membrii Colegiului director, cerința pluralismului obligă CNCD să nu le sancționeze decât dacă există o reală necesitate;

• exercitarea libertății de exprimare comportă obligații și responsabilități, este legitimat să se includă obligația de a evita pe cât se poate expresii care, în mod gratuit, ofensează alții, sau care reprezintă o ingerință în drepturile lor, care astfel nu contribuie la orice formă de dezbateră publică capabilă de a duce la un progres al relațiilor umane — reclamatul nu a utilizat expresii ofensatoare, afirmațiile analizate sunt de natură să contribuie la o dezbateră publică privind gravitatea precoce;

• toleranța și respectarea demnității umane constituie fundamentul democrației și societății pluraliste, prin urmare este necesar ca în societățile democratice să se sancționeze sau chiar să se prevină orice formă de expresii care promovează ura bazată pe intoleranță — afirmațiile analizate nu promovează ura bazată pe intoleranță — analizând textul se poate observa spre exemplu că între factorii de risc se precizează și mediul rural, ceea ce nu a ofensat pe nimeni — înțelegând sensibilitatea comunității etnice cele mai defavorizate din România, totuși din cauza acestei sensibilități nu se poate limita libertatea de expresie în mod excesiv, în special având în vedere faptul că Biserica Ortodoxă Română, prin Patriarhul Daniel, a chemat statul și cetățenii români să sprijine minoritatea romă în eforturile de integrare socială, promovând respectul pentru identitatea și tradițiile comunității;

• abuzul cu libertatea de exprimare nu este compatibil cu democrația și drepturile omului, încalcă drepturile altora — discutarea unei probleme de interes public, prin modul în care au fost făcute afirmațiile, nu este de natură să reprezinte abuz cu libertatea de exprimare;

• se poate invoca necesitatea restrângerii libertății de exprimare în situația în care există o nevoie publică urgentă — având în vedere faptul că articolul analizat nu incită împotriva comunității de romi, nu are o formulare ostilă, degradantă, nu există o nevoie publică urgentă de a restrânge libertatea de exprimare.

30. Prin urmare afirmațiile reclamatului sunt protejate de art. 10 al **Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale**.

31. Având în vedere efectele afirmațiilor, Colegiul director recomandă reclamatului să evite în viitor exprimările care pot conduce la o interpretare generală privind grupurile, comunitățile vulnerabile.

Față de cele de mai sus, în temeiul art. 20 alin. (2) din **O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare**, republicată, cu 6 voturi pentru și un vot împotriva a membrilor prezenți la ședință

COLEGIUL DIRECTOR HOTĂRĂȘTE:

1. afirmațiile reclamatului nu exced limitei libertății de exprimare;
2. o copie a prezentei hotărâri se va comunica părților.

VI. Modalitatea de plată a amenzii: —

VII. Calea de atac și termenul în care se poate exercita

Prezenta hotărâre poate fi atacată la instanța de contencios administrativ, potrivit **O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare și Legii nr. 554/2004 a contenciosului administrativ**.

Membrii Colegiului director prezenți la ședință

ASZTALOS CSABA FERENC – Membru

DINCĂ ILIE – Membru

GHEORGHIU LUMINIȚA – Membru

HALLER ISTVÁN – Membru

LAZĂR MARIA – Membru

POPA CLAUDIA SORINA – Membru

SANDU TATIANA VERONICA – Membru

Data redactării: 04.10.2018

Notă: Hotărârile emise de Colegiul Director al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării potrivit prevederilor legii și care nu sunt atacate în termenul legal, potrivit **O.G. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea faptelor de discriminare și Legii 554/2004 a contenciosului administrativ**, constituie de drept titlu executoriu.

Red.: Haller István

Opinie separată exprimată de Ilie Dincă:

1. Sesizarea petentului vizează afirmațiile făcute de reclamat, în calitate de purtător de cuvânt al Bisericii Ortodoxe Române. Acesta a afirmat următoarele: „E un sofism foarte ieftin să spui că o fată de etnie romă sau o fată care a fost abuzată sexual sau o fată care a abandonat școala, care trăiește fără părinții ei, plecați în străinătate și care, bineînțeles că intră într-o derivă morală, au ajuns în situația nefericită de a fi gravide din cauza lipsei de educație sexuală. [...] Abandon școlar, plecarea părinților în străinătate, lipsa accesului la informare virtuală, deci pe internet, în mediul rural și, nu în ultimul rând, apartenența la o anumită etnie, unde cum bine știm, viața sexuală se începe mult mai devreme”.

2. Prin acest tip de afirmație se realizează o diferențiere între femeile de etnie romă și alte persoane nerome. Se face o legătură între apartenența etnică și acest comportament al căsătoriilor timpurii din rândul romilor, ceea ce nu este în conformitate cu realitatea. Căsătoriile timpurii nu sunt o trăsătură caracteristică în rândul comunităților de romi!

3. Stereotipul, această reprezentare socială, este o „structură cognitivă stocată în memorie care afectează percepția și comportamentul la nivel grupal”, ca instrument colectiv de reprezentare și acțiune, este un rezultat al categorizării, etichetării și simplificării realității. Fiind un mijloc de economisire cognitivă prin reducerea individualului la colectiv și explicarea schematică a lumii înconjurătoare, stereotipul este cel mai ușor mod de receptare a diferenței sau a alterității.

4. Stima de sine se bazează pe structurarea imaginii de sine. O imagine de sine negativă conduce invariabil la o stimă de sine scăzută.

5. Individul cu o stimă de sine scăzută, în dorința de a mima apartenența la grupul de referință considerat pozitiv, care nu coincide cu grupul său de origine considerat negativ, duce o existență schizoidă, duală: acasă sau în intimitatea sa aparține grupului său de origine, în vreme ce în societate aparține grupului de referință pozitiv, în realitate exterior identității sale profunde.

6. Acest fapt conduce la stări permanentizate de nemulțumire, neîncredere în sine și în ceilalți, depresie și violență, într-un cuvânt, la o stimă de sine scăzută sau la extrema acesteia: ura de sine.

7. Cum aceste reprezentări sunt negative, imaginea de sine a romilor devine și ea negativă, iar stima de sine scăzută. Mai mult decât atât, conform teoriei celor trei euri, ceea ce cred romii despre ei înșiși (eul actual perceput) se află, de cele mai multe ori, în opoziție cu ceea ce ar dori romii să fie (eul ideal) și cu ceea ce cred romii că ar trebui să fie în conformitate cu dorința celor din jur (eul dorit), situație care conduce la o stimă de sine distorsionată, cu tendințe de scădere.

8. Recomandările pe care le putem formula în acest caz se referă la crearea și susținerea din partea societății, a unor instituții capabile să cultive și să afirme identitatea romă în rândul segmentului de romi mai sus menționați, creșterea stimei etnice de sine fiind un factor important ce poate contribui în mod direct la o reală integrare a acestei minorități.

9. Identitatea actuală a romilor din România s-a structurat pe baza unei istorii de excludere socială și rasism instituționalizat, bazate pe o gândire prejudiciată și stereotip-negativă.

10. Acest gen de căsătorii timpurii este mai des întâlnit în cadrul comunităților tradiționale (și în cadrul acestor comunități vârsta de căsătorie a crescut, în ultimii ani, pe fondul emancipării). De menționat este numărul de persoane din aceste comunități tradiționale de romi, care este de doar aproximativ 5% din totalul romilor de pe teritoriul României.

11. Existența unei diferențe între comunitățile tradiționale și cele moderne este evidentă, în primul tip de comunitate căsătoria având loc devreme, între 10 și 15 ani, în timp ce în celelalte comunități fetele măritându-se în intervalul de vârstă 17 - 20 de ani.
12. Consider discriminatorie referirea la romi ca la o comunitate etnică în care viața sexuală începe în copilărie!
13. Dreptul restrâns, este dreptul la demnitate, garantat de Constituția României, prin art.1 alin 3. Sunt incidente prevederile art. 2 alin. 1 din O.G. nr.137/2000, afirmațiile reclamatului creează o deosebire pe baza apartenenței etnice și gen care are ca efect restrângerea exercitării, în condiții de egalitate, a dreptului la demnitate.
14. La analizarea obiectului plângerii depuse soluționării, trebuie să ne raportăm la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2007/C 303/01), art. 21 și la jurisprudența CEDO pentru a defini limita dintre libertatea de exprimare și dreptul la demnitate.
15. În acest sens, CEDO a elaborat un set de principii:
- a) libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele esențiale ale societății democratice, și una dintre condițiile de bază ale progresului societății și ale autorealizării individuale (GLIMMERVEEN și HAGENBEEK împotriva OLANDEI, 8348/78 și 8406/78, 11 octombrie 1979; OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 49; WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie 1996, § 52 ș.a.);
- ..
- ..
- ..
- b) exercitarea libertății de exprimare comportă obligații și responsabilități (GLIMMERVEEN și HAGENBEEK împotriva OLANDEI, 8348/78 și 8406/78, 11 octombrie 1979 ș. a.); astfel, între altele, este legitimat să se includă obligația de a evita pe cât se poate expresii care, în mod gratuit, ofensează alții, profanează sau care reprezintă o ingerință în drepturile lor, care astfel nu contribuie la orice formă de dezbatere publică capabilă de a duce la un progres al relațiilor umane (OTTO-PREMIINGER-INSTITUTE împotriva AUSTRIEI, nr. 13470/87, 20 septembrie 1994, § 49; WINGROVE împotriva REGATULUI UNIT, nr. 19/1995/525/611, 25 noiembrie 1996, § 52 ș. a.);
- c) toleranța și respectarea demnității umane constituie fundamentul democrației și societății pluraliste, prin urmare este necesar ca în societățile democratice să se sancționeze sau chiar să se prevină orice formă de expresii care diseminează, incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță, cu condiția ca orice formalitate, condiție, restricție sau amendă impusă să fie proporțională cu legitimitatea invocată (GÜNDÜZ împotriva TURCIEI, nr. 35071/97, 4 decembrie 2003, § 40 ș. a.);
- ....
16. Colegiu director trebuie să remarce faptul că nu se poate reține libera exprimare având în vedere că potrivit articolului 30 alin. 6 și alin. 7 din Constituției României: alin. 6 „Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine” și alin. 7 „Sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum și manifestări obscene, contrare bunelor moravuri”. În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.
17. Astfel, afirmațiile: „..... și, nu în ultimul rând, apartenența la o anumită etnie, unde cum bine știm, viața sexuală se începe mult mai devreme”, precum și aprecierile la adresa minorității rome, așa cum au fost formulate, au vizat atingerea demnității, crearea unei atmosfere de intimidare, umilire, ofensare și instigare la ură îndreptate împotriva comunității rome, în general și femeilor rome, în special, producându-se o stigmatizare a tinerelor de etnie romă.
18. Discriminarea etnică trebuie să fie considerată ca fiind o faptă extrem de gravă. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin soluțiile pronunțate (ex. Moldovan și alții împotriva României nr. 2 din 12.07.2005) arată că acest tip de discriminare este atât de grav, încât reprezintă tratament degradant în sensul art. 3 al Convenției europene a drepturilor omului.
19. Directivele Uniunii Europene în domeniu (ex. Directiva Consiliului 2000/43/CE, prin art. 15) și jurisprudența Curții Europene de Justiție solicită statelor membre Uniunii Europene aplicarea de sancțiuni efective, proporționale și descurajante. Neaplicarea unei amenzi contravenționale nu se poate considera a fi o sancțiune efectivă și descurajantă. Proporționalitatea se poate asigura prin acordarea graduală a amenzii, în funcție de gravitatea faptei, între limitele stabilite de lege.
20. Faptele au fost comise de o un formator de opinie, ceea ce accentuează gravitatea faptei.
21. În concluzie, pentru considerentele de mai sus, consider că faptele sesizate întrunesc elementele constitutive ale art. 2 alin. (1) coroborat cu art. 15 din O.G. nr.137/2000, cu modificările și completările ulterioare, republicată și nu se încadrează în limitele libertății de exprimare, în consecință. fapta de discriminare trebuia sancționată cu amendă contravențională prevăzută de lege.

Red. Dincă Ilie

